

Сучасні тенденції психологічного супроводу навчально-виховного процесу

Ковчин Н. А.

*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України
м. Київ, Україна*

Стрімкі темпи глобальних трансформацій, що відбуваються як у світі, так і в геосфері, соціумі потребують суттєвих змін організації навчально-виховного процесу в освітніх закладах. Актуальною нині є орієнтація на динамічні процеси в Європейському освітньому просторі.

Оновлення і удосконалення сучасного навчально-виховного процесу в освітніх закладах, як середніх, так і вищих навчальних закладах потребує орієнтації на становлення, розвиток особистості учня, а також вивчення і застосування нових психологічних досліджень в галузі освіти.

В останні роки в освіті вагомим феноменом стали процеси зародження та динамічний розвиток когнітивної науки, яка досліджує і обґрунтовує інноваційні підходи до вивчення діяльності інтелекту, а також відкриває фундаментальні закономірності процесів пізнання особистістю оточуючого світу [2, 3, 7].

Організація сучасного навчально-виховного процесу має спиратись на когнітивну науку, завдяки цьому удосконалювати його даний процес.

Основним із важливих завдань когнітивної науки є сприйняття, увага, уява, навчання, мова, мовлення, мовна діяльність [1, 5, 7].

Когнітивна психологія в поєднанні з педагогікою є новим напрямком наукових досліджень. Адже завданням сучасної освіти, зокрема, школи, ВНЗ є формування цілісної і глибоко, всебічно розвиненої особистості, яка матиме змогу навчатися критично мислити.

Когнітивна наука, зокрема, когнітивна психологія, досліджує крім мислення, уяви, також вивчає можливість прийняття рішень особистістю.

Таким чином, використовуючи досягнення когнітивної психології в ході навчально-виховного процесу стає можливим формування особистості, яка здатна самореалізуватись в динамічному сучасному світі, сьогоденному житті.

Когнітивна наука - це сукупність наук про формування, здобуття, зберігання, перетворення та застосування знань [6].

Науковці сучасності вважають, що когнітивістика дозволить знайти і сформулювати відповідь на «загадку розуму», тобто дослідити, описати, пояснити інтелектуальні процеси в корі головного мозку людини, які відповідають за вищу нервову діяльність.

Такі дослідження даватимуть поштовх до організації, підвищення продуктивності мислення, а також інтелектуальної діяльності особистості.

Отже, як зазначалось, предметом досліджень когнітивної науки виділяють мислення, сприйняття, увагу, пам'ять, мову. Вивчення особливостей перебігу інтелектуальних процесів дає можливість формувати особистість, її інтелектуальну сферу, емоційно-вольову сферу, емоційний інтелект, а також важливі особливості мислення, зокрема, критичного, системного.

Отже, в сучасних умовах динамічних трансформаційних процесів у світі, особистість має формуватись з врахуванням нових наукових досліджень.

Сучасні складні процеси потребують від особистості для адаптації у сьогоденному соціумі особливо, перш за все, формування і активізацію критичного мислення. Критичне мислення - це здатність особистості усвідомлювати власну, особисту позицію з того чи іншого питання та приводу.

Уміння знаходити нові ідеї, аналізувати та оцінювати їх, приймати ретельно продумані, зважені рішення щодо конкретних суджень та дій [4].

Це нестандартне мислення, що дозволяє особистості побачити і оцінити пріоритети, альтернативи, визначити достовірність, доцільність фактів, явищ, подій та спосіб усунення, корекції особистих помилок допущених в процесі власного мислення.

Розвиток критичного мислення має таку основу: уміння аналізувати, порівнювати, синтезувати, співставляти, ставити запитання, обгрунтовувати узагальнення і висновки.

Теорія і практика сучасної освіти доводять, що критичне мислення можна розвивати за допомогою спеціальних методів навчання, які можуть бути застосовані по-різному [4, с. 5].

О. Пометун виділяє такі етапи формування критичного мислення:

- мотивувати особистість працювати над своїм критичним мисленням завжди;
- ставити вірні запитання, що допоможуть визначити, чи потрібна нам якраз ця інформація, чи є вона достовірною (якій можна вірити), достатньою для прийняття рішення чи вибору дії, яка мета тих, що надають інформацію;
- знаходити і формувати вирішення життєвих проблем від найпростіших – до найскладніших та оцінювати прийняті рішення;
- аргументувати прийняте рішення, свою позицію, усвідомлювати, чому і як ця позиція виникла.

Такі вміння дозволяють учню:

- захищатись від маніпуляцій та інформаційної інтервенції;
- робити менше помилок у прийнятті важливих рішень та почати вчитись на чужих;
- усвідомити стереотипи і шаблони особистого мислення і мислення інших людей та відмовитись від них;
- здобути впевненість у собі і своїх рішеннях;
- контролювати результати процесу мислення [4, с. 6].

Структура особистості, типи особистості.

Кожній особистості притаманні самобутні й неповторні риси та якості: індивідуальні властивості нервової системи, темперамент, інтереси, здібності, особливості мислення, уяви, пам'яті, емоцій, вольових дій, життєвий досвід, активність, темп роботи, швидкість засвоєння навичок тощо. Тому всередині кожної вікової групи існують індивідуальні відмінності, що залежать від природних задатків, умов життя і виховання дитини.

Темперамент (від лат. «темперо» - зміщую в належному співвідношенні) - сукупність найбільш стійких індивідуально-психологічних особливостей людини, які виявляються в динаміці її поведінки та діяльності.

Вивчення фізіологічних основ темпераменту, яке було розпочато у ХХ ст.

І. П. Павловим, дало можливість встановити: в основі темпераменту лежать властивості нервової системи: співвідношення сили нервової системи (сила збудження і гальмування), її рухливість (зміни швидкості процесів збудження і гальмування), і рівноваги процесів збудження і гальмування.

Саме це співвідношення властивостей нервової системи створює основні типи темпераменту: сангвінік (сильний, врівноважений, рухливий), холерик (сильний, неврівноважений), флегматик (сильний, врівноважений, інертний), меланхолік (слабкий, гальмівний),

Учнів із сангвінічним темпераментом характеризують легка збудливість почуттів, які не дуже мцні, але відносно стійкі, Вони енергійні, активні, довго не витримують одноманітної діяльності, здебільшого не сором'язливі, але стримані. Легко спілкуються, користуються повагою ровесників, не схильні ображатись, беруть участь у громадській роботі класу і школи. За сприятливих умов виховання ростуть спокійними, вміру рухливими, адекватно реагують на зміну обставин, за несприятливих - виявляють байдужість, безвіповідальність, самокритичність. Правила поведінки й уміння ними керуватися засвоюють легко, але без систематичних вправ швидко втрачають. Завдяки рухливості легко піддаються як позитивному, так і негативному впливу. На зауваження дорослих реагують спокійно, не опираючись.

Учні холеричного темпераменту характеризуються легкою збудливістю почуттів, силою й стійкістю їх у часі. Поведінка їх енергійна й різка. Вони бурхливо реагують на подразники, їм важко переключатися на спокійнішу справу. У колективі прагнуть самостверджуватись, люблять організовувати ігри, охоче залучаються до різних видів діяльності. За правильних умов виховання виявляють активність, наполегливість у роботі, за неправильних – стають неслухняними, запальними, образливими.

В учнів флегматичного темпераменту почуття важко збуджувані, проте тривалі й стійкі.

Учні з меланхолічним темпераментом надзвичайно чутливі. Почуття, що легко виникають у них є міцними й стійкими у часі.

Урахування індивідуальних особливостей учнів у навчанні та вихованні – це не пристосування мети і змісту навчання і виховання до

окремого учня, а пристосування прийомів, методів і форм педагогічного впливу до індивідуальних їх особливостей з метою забезпечення запрограмованого рівня розвитку особистості.

Література:

1. Андерсон Д. Р. Когнитивная психология / Д. Р. Андерсон: пер. сангл. СПб.: Питер, 2002.- 469 с.
2. Величковский Б. М. Когнитивная наука. Основы психологии. В 2 т. - Т. 1. / Б. М. Величковский. - М.: АКАДЕМИЯ, 2006. - 448 с.
3. Величковский Б. М. Когнитивная наука. Основы психологии. В 2 т. Т. 2. / Б. М. Величковский. -М.: АКАДЕМИЯ, 2006. - 432 с.
4. Пометун Е. И. Критическое мышление для всех : Самоучитель / Е. И. Пометун, И. М. Сущенко, Л. Н. Пилипчатина, И. А. Баранова. - К., 2012.- 184 с.
5. Солсо Р. Когнитивная психология / Р. Солсо: пер. сангл. - СПб.: Питер, 2006 - 589 с.
6. Тетерев П. В. Когнитивная география как новая область научных исследований // «Непрерывное географическое образование: новые технологии в системе в шей и средней школы», Материалы Международной научно-практической конференции. - Гомель: ГГУ им. Ф. Скорины, 2013 - С. 325-329.
7. The American Heritage Dictionary of the English Language. - 4 edition – Boston: Houghton Mif-flin Company, 2000. - 2112 p.